

Debatten kring vitböckerna

Beträffande själva publiceringen av aktstycken rörande 1940 års svensk-norska politik träder två i viss mån stridiga synpunkter i förgrunden. Att så pass ingående uppgifter offentliggjorts är i och för sig märkligt och erkännansvärt. Många spörsmål blir härigenom ställda i klarare, om än icke i ny belysning. Å andra sidan måste man beklaga att icke publiceringsarbetet blivit mera omfattande. Intresset tillfredsställes icke genom vad som skett; överallt uppstår nya frågetecken. Och än viktigare är att möjligheterna att bedöma och fördela ansvaret fortfarande är högst begränsade. Härmed följer risker för schematiska och felaktiga omdömen. Ljuset faller över vissa händelser och personer, medan andra stannar i dunklet.

Till stor del är denna brist ofrånkomlig. Enklast kan saken uttryckas på det sättet att den som år 1940 måste meddela sig i skrift löpte stora risker att blamera sig, medan dumheten och défaitismen tryggt kunde framträda i muntliga överläggningar. Men denna i och för sig naturliga skiljelinje behöver icke ha blivit så avgörande som här varit fallet. Framför allt är det förvånande och oroande att de uppteckningar som förts vid utrikesnämndens sammanträden icke publicerats. Det är sant att dessa uppteckningar icke har karaktären av protokoll. Det är också väl känt att de fördes med skiftande utförlighet och över huvud är av starkt växlande värde. Men ingen bestrider att de innehåller väsentliga upplysningar. Vid den offentliga presskonferens som föregick vitböckernas publicering vitsordades från initierat håll att dessa uppteckningar skulle bli av utomordentlig betydelse för framtidens historieskrivning. Om så är fallet, måste de uppenbarligen vara av betydelse även nu, från opinionens och den offentliga debattens synpunkt vida värdefullare än om tjugu eller femtio år. Kravet måste därför resas på ett offentliggörande av dessa centrala aktstycken. De personer som till äventyrs anser sig vara felaktigt refererade i de av sakkunnig hand gjorda anteckningarna kan beredas tillfälle att till

referaten foga beriktiganden. Själva uppteckningarna bör dock självfallet återges oförändrade och i sin helhet. Såvida icke avsikten är att skydda ministrar och politiker på bekostnad av diplomater och militärer, borde denna komplettering av aktsamlingen omedelbart ske. I detta sammanhang bör också frågan resas varför man icke vill publicera den skrivelse med kritik av vitböckernas redovisning som försvarsstabschefen för kort tid sedan sände till kabinettssekreteraren.

En komplettering av helt annan art är också erforderlig. De nu publicerade aktstyckena gäller vårt förhållande till Norge. Redan denna ensidighet leder till ofullständighet även på det område man vill belysa. Hur förhöll det sig exempelvis med risken för ett tyskt anfall 1940? Det är det problem som bildar bakgrunden till det mesta i de nu utkomna publikationerna. Men denna fråga kan inte besvaras annat än med ledning av rapporter från andra håll och i andra ämnen än dem vitböckerna gäller. I vad mån påverkades vår politik av den rysk-finska situationen och oron för ett fullföljande av den ryska expansionspolitiken gentemot Finland? Ej heller på denna punkt ger vitböckerna några uppgifter. Överallt kommer man därför fram till kravet på nya och fullständigare publikationer.

Av redan angivna skäl är det klart att — såsom envoyén Boheman närmare utvecklar i sin artikel i dag — en rad tjänstemän inom diplomatin och försvaret ensidigt drabbas av de redogörelser som hittills framkommit. Detta blir fallet också därför att läsaren lätt glömmor sammanhanget, det allmänna läget på sommaren 1940. Det verkar kanske groteskt då militärattachén i Berlin begär censur över den svenska pressen. Men då detta skrevs förelåg redan en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria med förslag till rätt att införa censur vid krig eller krigsfara. Och på sommaren 1940 beslöt regering och riksdag preliminärt en grundlagsändring efter samma linjer. Effekten all sannolikhet hade vid denna tid censur omedelbart införts, om ej grundlagen och kravet på dubbla beslut för grundlagsändring lagt hinder härför.

I den debatt som nu förs liksom i debatten under krigsåren förmärks nästan genomgående ett sammanhang mellan vilja till eftergifter och tro på krigsfara å ena sidan, krav på en fast politik och skepsis mot krigshotet å den andra. Ytterst sällan har hävdats att krav på eftergifter ovillkorligt skulle avvisas, även om ett sådant avvisande måste leda till krig. Detta förhållande bor-

de medföra en viss tolerans åsiktsgrupperna emellan; strängt taget beskyller man ju inte sin motståndare för dålig moral, utan för dåligt omdöme, vilket anses vida mindre sårande. Att bitterhet framträder i kritiken av den officiella politiken förklaras emellertid av att dess talesmän både på högre och lägre poster så ofta syntes sakna känsla för vad kriget gällde. Nazistsympatier framträder icke i vitböckerna och gjorde sig sannolikt föga gällande bland de styrande år 1940. Men däremot spåras i många uttalanden från denna tid — från regeringsmedlemmarna nedåt — en brist på reaktion som lätt tydes som och säkerligen stundom var uttryck för likgiltighet och känslokyla.

Till dem som nu hårdast kritiserar 1940 års politik hör naturligtvis kommunisterna. Ny Dags uttalanden år 1940 bör därför på ett par

punkter bringas i erinran. Tidningen konstaterade gång efter annan med instämmande att kommunismen i Norge sökte klargöra för massorna "att den engelska imperialismen bär det huvudsakliga ansvaret för vad som skett" samt att partiet uppmanade till lugn och ordning och tog avstånd från kriget, dvs. från motståndet mot tyskarna. Den norska regeringen beskyldes för att genom allians med England ha släppt lös kriget i Norge. "När den norska regeringen endast protesterade mot den engelska neutralitetskränkningen och mineringen kom tyskarnas väl förberedda motåtgärder. I detta läge övergav Norges regering den neutralitet som tidigare proklamerats och godtog den engelska hjälpen. Därmed var landet engagerat i det imperialistiska kriget", heter det i ledaren den 24 april. När tidningen nu uppträder som talesman för det heroiska motståndet drar den stora växlar på läsarnas dåliga minne.

Socia
t
skatt
kattebere
formell
framstä
-social
Belys
llanden
as. En
de bet
hällets
betingel
s medfö
vlig. I
redovisa
v och
år. I
tenska
genorr
cystiden
tjänhülle
ms betala
le upp si
skaffri.
för denn
de ndersökn
offentliga deb
gift att fylla.